

Αργυρώ Κοζατζανίδα 2011

Μεταφράζοντας
το *Λύκος και αρνί*
του Αισώπου:
Ηθική και υπευθυνότητα

ΜΕΤΑΦΡΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΛΥΚΟΣ ΚΑΙ ΑΡΝΙ ΤΟΥ ΑΙΣΩΠΟΥ: ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ

Αργυρώ Κοζατζανίδη

Περίληψη

Η εργασία ερευνά τις ιδεολογικές μετατοπίσεις σε δύο γερμανικές μεταφράσεις του αισώπειου μύθου "Λύκος και αρνί", με σκοπό να δείξει τη δυναμική της μετάφρασης να μεταδίδει γνώση που συνάδει με πεποιθήσεις βάσει των οποίων έχουν διαμορφωθεί οι μεταφράσεις. Η συγκριτική ανάλυση των δύο αυτών γερμανικών εκδοχών δείχνει ότι τα κείμενα υποδοχής υπηρετούν μια διαφοροποιημένη ιδεολογική σκοπιά. Ενώ το ΚΥ1 εστιάζει στο θετικό σύμβολο (το αρνί) και την ανεπάρκεια του λόγου ως στρατηγικής ενάντια στους καταπιεστές, το ΚΥ2 εστιάζει μάλλον στο αρνητικό σύμβολο (το λύκο) και στις περιπλοκές ενέργειες της εξουσίας, καθώς και στις στρατηγικές της καταπίεσης. Η μελέτη καταλήγει ότι οι μεταφραστές είναι ηθικά υπεύθυνοι για την απόδοση ιδεολογικών υπονοημάτων, που δημιουργούν οι πρακτικές συμβολισμού και αναπαράστασης.

Λέξεις-κλειδιά

Λύκος και αρνί, μύθοι, Αίσωπος, ηθικός, εξουσία, νόμος του ισχυρού, κοινωνική κριτική, αναπαράσταση.

1. Ο αισώπειος μύθος *Λύκος και αρνί*

Ο μύθος είναι ιστορία με υπερφυσικά συμβάντα, μια "διήγηση με σκοπό να ενισχύσει μια χρήσιμη αλήθεια" (Merriam-Webster ηλεκτρονική πηγή). Η 'χρήσιμη αλήθεια' του μύθου *Λύκος και αρνί* συνοψίζεται στις τελευταίες γραμμές του μύθου, το επιμύθιο.

Λύκος και άρην

Λύκος θεασάμενος ἄρνα ἀπό τινος ποταμοῦ πίνοντα, τοῦτον ἐβουλήθη μετά τινος εὐλόγου αἰτίας καταθινήσασθαι. Διόπερ

στάς άνωτέρω ήτιάτο αυτόν ως θολούντα τὸ ὕδωρ καὶ πιεῖν αὐτὸν μὴ ἔδωτα. Τοῦ δὲ λέγοντος ὡς ἄκροισ τοῖς χεῖλεσι πίνει καὶ ἄλλως οὐ δυνατὸν κατωτέρω ἑστῶτα ἐπάνω ταράσσειν τὸ ὕδωρ, ὁ λύκος ἀποτυχὼν ταύτης τῆς αἰτίας ἔφη· «Ἄλλὰ πέρουσι τὸν πατέρα μου ἐλοιδόρησας.» Εἰπόντος δὲ ἐκείνου μηδὲ τότε γεγενῆσθαι, ὁ λύκος ἔφη πρὸς αὐτὸν· «Ἐὰν σὺ ἀπολογιῶν εὐπορήσῃς, ἐγὼ σε οὐχ ἤττον κατέδομαι.» **Ὁ λόγος δηλοῖ ὅτι οἷα ἢ πρόθεσις ἐστὶν ἀδικεῖν, παρ' αὐτοῖς οὐδὲ δικαία ἀπολογία ἰσχύει.** (Αἰσώπου Μῦθοι/Λύκος καὶ ἀρνί, Βικηθήκη ηλεκτρονικὴ πηγὴ)

Ο εκδοτικός οίκος Penguin παρέχει την ακόλουθη αγγλική απόδοση του πρωτότυπου ενώ η παρακάτω ελληνική μετάφραση της αγγλικής απόδοσης είναι της συγγραφέως.

While lapping water at the head of a running brook, a wolf noticed a stray lamb some distance down the stream. Once he made up his mind to attack her, he began thinking of a plausible excuse for making her his prey.

"Scoundrel!" he cried, running up to her. "How dare you muddy the water that I am drinking!"

"Please forgive me," replied the lamb meekly, "but I don't see how I could have done anything to the water since it runs from you to me, not from me to you."

"Be that as it may," the wolf retorted, "but you know it was only a year ago that you called me many bad names behind my back." "Oh, sir," said the lamb,

Καθὼς ἔπινε νερό στην ἀκρὴ ἐνόσ ποταμοῦ, ὁ λύκος παρατήρησε ἓνα ἀρνὶ μόνο του σε μικρὴ ἀπ' αὐτὸν ἀπόσταση. Ὅταν ἀποφάσισε νὰ του ἐπιτεθεῖ, ἀρχισε νὰ σκέφτεται μιὰ λογικὴ δικαιολογία γιὰ νὰ φάει τὸ θῦμα του.

"Ἀχρεῖε!" φόναξε, τρέχοντας πρὸς τὸ μέρος του. "Πῶς τολμάς νὰ θολώνεις τὸ νερὸ που πίνω!"

"Συγχώρεσέ με σε παρακαλῶ," ἀπάντησε τὸ ἀρνὶ με πραδότητα, "ἀλλὰ δε βλέπω πὼς θὰ μπορούσα νὰ εἶχα κάνει ο,τιδήποτε στο νερὸ, μιὰς καὶ αὐτὸ τρέχει ἀπὸ σένα πρὸς ἐμένα, κι ὄχι ἀπὸ μένα πρὸς ἐσένα."

"Ἄς εἶναι," ἀποκρίθηκε ὁ λύκος, "ἀλλὰ νὰ ξέρεις πὼς ἦταν μόνο ἓναν χρόνο πρὶν, ὅταν με ἔβρισες πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη μου."

"Ἄχ, κόριε," εἶπε τὸ ἀρνὶ, "ἓναν

"I wasn't even born a year ago."

"Well," the wolf asserted, "if it wasn't you, it was your mother, and that's all the same to me. Anyway, it's no use trying to argue me out of my supper."

And without another word, he fell upon the poor helpless lamb and tore her to pieces.

A tyrant will always find a pretext for his tyranny. So it is useless for the innocent to seek justice through reasoning when the oppressor intends to be unjust.

(Aesop's Fables, συλλογή/προσαρμογή Jack Zipes. 1996. σ. 18. London: Penguin Popular Classics)

χρόνο πριν δεν είχα καν γεννηθεί."

"Λοιπόν," επέμεινε ο λύκος, "αν δεν ήσουν εσύ, τότε θα ήταν η μητέρα σου, που είναι το ίδιο για μένα. Όπως και να 'χει, δεν έχει νόημα να μου στερείς το δείπνο μου."

Και χωρίς άλλη κουβέντα, έπεσε πάνω στο φτωχό ανυπεράσπιστο αρνί και το έκανε κομματάκια. Ένας τύραννος πάντα θα βρίσκει δικαιολογία για την τυραννία του. Είναι λοιπόν ανώφελο να ψάχνουν οι αθώοι δικαιοσύνη, μέσω του λόγου, όταν ο δυνάστης έχει την πρόθεση να διαπράξει αδικία.

(Μετάφραση της συγγραφέως)

Η μετάφραση 'χρήσιμων αληθειών' και κρυμμένων νοημάτων θέτει ερωτήματα ηθικής και υπευθυνότητας. Είναι ευθύνη του μεταφραστή να μεταφέρει υπονοήματα που προκύπτουν από εκφράσεις που πραγματώνουν προθέσεις του συγγραφέα ή του κειμένου, κι επίσης είναι ζήτημα ηθικής για τον μεταφραστή να αποφασίσει τι θα παραλειφθεί ή θα περιληφθεί στα κείμενα υποδοχής. Είναι ευρέως γνωστό ότι στη λογοτεχνία

μεταφραστές και διερμηνείς εμπλέκονται αναπόφευκτα και σε ζητήματα ευθύνης προς τους άλλους, είτε πρόκειται για πραγματικές καταστάσεις διαμάχης, νομικής, πολιτικής, στρατιωτικής ή ιδεολογικής, είτε πρόκειται για την αναπαράσταση φανταστικών καταστάσεων τις οποίες αναλαμβάνουν να μεταφράσουν (Inghilleri και Carol Maier 2011: 102).

Συνεπώς η μετάφραση ενός μύθου θα περιελάμβανε την ηθική ευθύνη ως προς τον τρόπο διαχείρισης της ιδεολογίας του κειμένου αφε-

τηρίας, ενώ “μια συλλογική ενασχόληση με την μεταφραστική ηθική, μπορεί να [...] χρησιμεύσει ως μέσον ενδυνάμωσης του ρόλου της μετάφρασης ως θετικής δύναμης με σκοπό την κοινωνική και πολιτική αλλαγή” (ο.π.: 103). Η Τύμοτσκο (Tymoczko 2003), για παράδειγμα, επισημαίνει μια ιδεολογική μετατόπιση μεταξύ της πρωτότυπης και μεταφρασμένης εκδοχής της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή. Ενώ το κείμενο αφετηρίας, του Σοφοκλή, αποτελεί “μια δήλωση σχετικά με τους κινδύνους της τυραννίας και [...] προσπαθεί να ενσταλάξει την ανεξαρτησία και την ηθική υπευθυνότητα στο κοινό του” (ο.π.: 182, η έμφαση στο πρωτότυπο) δοξάζοντας την αθηναϊκή δημοκρατία, η εκδοχή υποδοχής κατά τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής της Γαλλίας (Jean Apouilh 1944, Παρίσι) “ενθάρρυνε την αντίσταση κατά των ναζί” (ο.π.: 183). Όσον αφορά τη μετάφραση του αισώπειου μύθου *Λύκος και αρνί* σε άλλη γλώσσα, γεννάται το ερώτημα σχετικά με το ποιες μετατοπίσεις μπορεί να προκύψουν, οι οποίες πιθανόν να τροποποιήσουν την ιδεολογική χροιά του μύθου, φέρνοντας στο προσκήνιο την ευθύνη του μεταφραστή.

Η εργασία αναλύει ιδεολογικές μετατοπίσεις μεταξύ δύο γερμανικών μεταφράσεων του αισώπειου μύθου *Λύκος και αρνί*, με στόχο να υπογραμμίσει την ηθική ευθύνη του μεταφραστή κατά τη μεταφορά ιδεολογικών μηνυμάτων, καθώς και τη δυναμική της μετάφρασης να χρησιμεύσει ως εργαλείο κοινωνικής και πολιτικής αλλαγής. Το ΚΥ1 προέρχεται από την σχολική γερμανική σειρά διδακτικών βιβλίων *Wort und Sinn*, και το ΚΥ2 από την ιστοσελίδα του αρχείου κλασικών έργων Archiv klassischer Werke.

ΚΑ Λύκος και άρην

(*Αισώπου Μύθοι/Λύκος και άρην*, Βικιθήκη ηλεκτρονική πηγή)

ΚΥ1 Wolf und Lamm (Schöningh 1975)

Λύκος και Αρνί

ΚΥ2 Das Lamm und der Wolf (Archiv klassischer Werke, ηλεκτρονική πηγή)

Το Αρνί και ο Λύκος

Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, ένας παράγοντας που επηρεάζει τις ιδεολογικές αυτές μετατοπίσεις των δύο μεταφρασιμάτων φαίνε-

ται να είναι η ηλικία του κοινού υποδοχής. Η ανάλυση αναδεικνύει μετατοπίσεις μεταξύ των κειμένων αφετηρίας και υποδοχής, οι οποίες δηλώνουν διαφορετικές κειμενικές στρατηγικές που προτιμώνται διαγλωσσικά, και υπογραμμίζει ιδεολογικές μετατοπίσεις μεταξύ των δύο μεταφρασμάτων, οι οποίες ενδεχομένως πηγάζουν μερικώς και από την ηλικία του κοινού στο οποίο απευθύνονται. Και οι δύο τύποι μετατοπίσεων προβάλλουν το πεδίο της ευθύνης του μεταφραστή: αφενός, θεωρείται ότι οι μεταφραστές πρέπει να αποδίδουν (ή να αμφισβητούν) τις γλωσσικές προτιμήσεις του περιβάλλοντος υποδοχής ως προς τη δομή του λόγου, και αφετέρου, έχουν ευθύνη να αποδίδουν (ή να αμφισβητούν) στοχευμένα ιδεολογικά μηνύματα, σε συνάρτηση με τους σκοπούς του κειμένου.

2. Διαφοροποιημένες οπτικές μέσω της γλώσσας

Κείμενα υποδοχής ακόμα και τόσο μικρά όσο ο μύθος *Λύκος και αρνί* παρέχουν πολλές ευκαιρίες παρατήρησης διαφοροποιήσεων. Συγκριτική ανάλυση του κειμένου αφετηρίας και των δύο γερμανικών εκδοχών υποδοχής δείχνει τουλάχιστον δύο ειδών αλλαγές, μια που έχει γλωσσολογικό/ανθρωπολογικό προσανατολισμό και μάλλον δεν εμπίπτει στους στόχους της παρούσας έρευνας, και μια άλλη η οποία εκφράζει μια ισχυρή διαρθρωτική (κονστрукτιβιστική [constructivist]) πρόθεση εκ μέρους των μεταφραστών.

2.1. Η ανθρωπολογική οπτική

Η ανθρωπολογική οπτική πραγματώνεται μέσα από παρατηρήσεις που αφορούν αλλαγές που παρατηρούνται στα παραδείγματα 1 και 2, και οι οποίες φαίνεται να αφορούν γλωσσικές προτιμήσεις διαγλωσσικά.

Μια βασική μετατόπιση, στο παράδειγμα 1, μεταξύ του ΚΑ και των ΚΥ, είναι ότι καμία από τις δύο εκδοχές υποδοχής δε δίνει προτεραιότητα στην αναπαράσταση των προθέσεων του λύκου να βρει πάση θυσία μια δικαιολογία για να επιτεθεί στο αρνί, όπως γίνεται φανερό από το ΚΑ: *τοῦτον ἐβουλήθη μετά τινος εὐλόγου αἰτίας καταθoinήσασθαι (θῆλησε να το φάει με κάποια εὐλόγη αἰτία)*. Η πρόθεση αυτή θεωρείται ότι μπορεί να εξαχθεί συμπερασματικά από τα κείμενα υποδοχής. Αυτό θα μπορούσε να αποτελεί δείγμα γλωσσικής προτίμησης

μεταξύ των γλωσσών (αφετηρίας/υποδοχής). Για παράδειγμα, στην αγγλο-ελληνική μεταφραστική πρακτική, η ελληνική φαίνεται να προτιμά τονισμό των σχέσεων *αντίθεσης, αιτίας και σκοπού*, και αυτό θεωρείται στρατηγική που αποκαλύπτει μια προτίμηση για *ισχυροποίηση της κειμενικής συνοχής* από ελληνικής πλευράς (Sidiropoulou 2004). Καμία από τις δύο γερμανικές εκδοχές δεν ενδιαφέρεται να αναδείξει την πρόθεση (*έβουλήθη* [θέλησε]) και την αιτία *μετά τινος* *εύλογου αιτίας* [*με κάποια εύλογη αιτία*]). Φυσικά απαιτείται εντεταμένη έρευνα για να διατυπωθεί ένας τέτοιος ισχυρισμός ως προς τη σχέση ελληνικής και γερμανικής γλώσσας, το γεγονός όμως ότι και οι δύο αυτές εκδοχές διαγράφουν την πρόθεση του λύκου, πιθανώς σημαίνει ότι ο ομιλητής έχει σκοπό να αφήσει το γερμανικό κοινό να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα σχετικά με το τι λέγεται και τι υπονοείται. Με όρους της θεωρίας της ευγένειας, το να βοηθά κανείς το κοινό να επεξεργαστεί τα μηνύματα του κειμένου θεωρείται μηχανισμός θετικής ευγένειας (Sifianou 1992, House 1998), ενώ το να αφήνει κανείς το κοινό να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα σχετικά με το τι υπονοεί το κείμενο, μπορεί να θεωρηθεί μηχανισμός αρνητικής ευγένειας.

Παράδειγμα 1

KA Λύκος θεασάμενος ἄρνα ἀπὸ τινος ποταμοῦ πίνοντα, τοῦτον ἐβουλήθη μετὰ τινος εὐλόγου αἰτίας καταθινησασθαι.

(Ένας λύκος, όταν είδε ένα αρνί να πίνει νερό από κάποιο ποτάμι, θέλησε να το φάει με κάποια εύλογη αιτία).

KY1 Ein Wolf kam an einen Bach, um dort zu trinken. Da gewährte er ein Lamm, das ein Stück unterhalb von ihm seinen Durst löschte.

(Ένας λύκος πήγε σε ένα ρυάκι για να πιει νερό. Εκεί πήρε το μάτι του ένα αρνί, που έσβηνε τη δίψα του λίγο πιο πέρα).

KY2 Ein Lämmchen löschte an einem Bache seinen Durst. Fern von ihm, aber näher der Quelle, tat ein Wolf das gleiche.

(Ένα αρνάκι έσβηνε τη δίψα του σε ένα ποτάμι. Μακρύτερα απ' αυτό, αλλά πιο κοντά στην πηγή, ένας λύκος έκανε το ίδιο¹).

¹ Η μετάφραση των γερμανικών κειμένων είναι της ερευνήτριας.

Το παράδειγμα 2 φαίνεται να δείχνει μια άλλη προτίμηση (που επίσης παρατηρείται στην αγγλο-ελληνική μεταφραστική πρακτική), κατά την οποία το ελληνικό κείμενο δηλώνει την επιτελεσματική ισχύ της φράσης του λύκου (*ήτιᾶτο αὐτόν, [κατηγορήσε το αρνί]*), η οποία αποφεύγεται και στις δύο γερμανικές εκδοχές μέσω της χρήσης ευθέως λόγου. Ο ευθύς λόγος δίνει στο κοινό τη δυνατότητα να συμπεράνει την πρόθεση κατηγορίας, ενώ στο ελληνικό κείμενο η πρόθεση αυτή δηλώνεται ξεκάθαρα.

Παράδειγμα 2

ΚΑ Διόπερ στὰς ἀνωτέρω ἡτιᾶτο αὐτόν ὡς θολοῦντα τὸ ὕδωρ καὶ πειῖν αὐτόν μὴ ἔῶντα .

(Γι' αυτό και στάθηκε πιο πάνω και το κατηγορούσε ότι θόλωνε το νερό και δεν τον άφηνε να πει).

ΚΥ1 "Warum trübst du mir das Wasser, das ich trinken will?"

Wollte er wissen.

("Γιατί μου θολώνεις το νερό που θέλω να πω;" Θέλησε να μάθει.)

ΚΥ2 Kaum erblickte er das Lämmchen, so schrie er: "Warum trübst du mir das Wasser, das ich trinken will?"

(Μόλις είδε το αρνάκι του φώναξε: "Γιατί μου θολώνεις το νερό που θέλω να πω;")

Όπως επισημαίνεται παραπάνω, τα είδη των αλλαγών που παραπέμπουν σε διαγλωσσικές προτιμήσεις δόμησης του λόγου ελληνικής/γερμανικής απαιτούν εκτεταμένη έρευνα και βρίσκονται εκτός πεδίου της παρούσας έρευνας.

Η επόμενη υποενότητα επικεντρώνεται σε αλλαγές οι οποίες κατασκευάζουν ιδεολογικές οπτικές (πέραν των ανθρωπολογικά προσανατολισμένων). Μια τέτοια αλλαγή προκόπητι από τη συγκριτική ανάλυση των τίτλων.

2.2. Η διαρθρωτική (κονστρουκτιβιστική) οπτική

Η πρώτη αλλαγή που διαπιστώνει ο αναγνώστης αντιπαραθέτοντας τις δύο γερμανικές εκδοχές, είναι η σειρά με την οποία εμφανίζονται τα ζώα στον τίτλο. Η αρχή της λειτουργικής γλωσσολογίας, σύμφωνα με την οποία οι νέες ή οι πιο σημαντικές πληροφορίες παρουσιάζο-

νται στο τέλος της φράσης, θα θεωρούσε ότι στο ΚΥ1 το αρνί αποτελεί το κέντρο βάρους, ενώ το ΚΥ2 εστιάζει στο λύκο. Η αλλαγή στο σημείο εστίασης θα μπορούσε πιθανόν να οφείλεται σε διαφοροποίηση του κοινού-υποδοχής. Γιατί να ενδιαφέρεται μια σχολική έκδοση να εστιάσει στο αρνητικό σύμβολο του δίπολου, το λύκο; Η εκπαιδευτική σημασία της δυάδας *λύκος-αρνί* συνδέεται μάλλον με το ίδιο το αρνί. Αντιθέτως, το ΚΥ2, το οποίο φαίνεται να απευθύνεται σε ένα πολύ πιο ώριμο κοινό, μέσω της ιστοσελίδας Archiv klassischer Werke, προφανώς ενδιαφέρεται να εστιάσει στις μεθόδους της απολυταρχικής χειραγώγησης που ασκούν οι πηγές εξουσίας.

Από το παράδειγμα 3 φαίνεται επίσης η προτίμηση για ευθύ ή πλάγιο λόγο μεταξύ των εκδοχών του ΚΑ και των ΚΥ, ωστόσο η προσοχή επικεντρώνεται περισσότερο στο γεγονός ότι το ΚΥ2 παρέχει επιπλέον πληροφορίες, που δίνουν έμφαση στην αναπαράσταση της ανασφάλειας και της αδυναμίας του αρνιού: για παράδειγμα, η γερμανική επιλογή *schüchtern* (*ντροπαλά*) και η απολογητική επίκληση *glaube mir, es kam mir nie in den Sinn, dir etwas Böses zu tun!* (*Πιστεύε με, ποτέ δε θέλησα να σε βλάψω!*) συνιστούν μια αδύναμη μορφή διαμαρτυρίας, ανίκανης να αντιταχθεί στην απειλή και να την αντιμετώπισει.

Παράδειγμα 3

ΚΑ Τοῦ δὲ λέγοντος ὡς ἄκροις τοῖς χεῖλεσι πίνει καὶ ἄλλως οὐ δυνατὸν κατωτέρω ἐστῶτα ἐπάνω ταρασσειν τὸ ὕδρω,
(*Όταν αυτό του είπε ότι πίνει με την άκρη των χειλιών του και ότι οπωσδήποτε δεν είναι δυνατό, καθώς αυτό βρίσκεται κάτω, να ταραζει το νερό επάνω*)

ΚΥ1 "Wie kann ich das Wasser trüben, das von dir zu mir herabfließt?" Antwortete das Lamm.
(*"Πώς γίνεται να θολώνω εγώ το νερό, που κολάει από σένα προς εμένα;" Απάντησε το αρνί*).

ΚΥ2 "Wie wäre das möglich", erwiderte schüchtern das Lämmchen,
"ich stehe hier unten und du so weit oben; das Wasser fließt ja von dir zu mir; glaube mir, es kam mir nie in den Sinn, dir etwas Böses zu tun! "
(*"Πώς γίνεται αυτό;" αποκρίθηκε ντροπαλά το αρνάκι, "εγώ στέκομαι*

εδώ κάτω κι εσύ πολύ πιο ψηλά, το νερό κυλάει από σένα σε μένα.
Πίστεψε με, ποτέ δε σκέφτηκα να σου κάνω κακό!")

Σε αντίθεση με το ΚΥ1, στο παράδειγμα 4, το ΚΥ2 επικεντρώνεται στην αναπαράσταση της απειλής, ενισχύοντας την ψυχολογική πίεση που ασκεί ο λύκος στο αρνί, μέσω της φράσης του ΚΥ2 *das Fell abzog* (του έγδερνα το τομάρι γι' αυτές του τις προσβολές!). Ο χειρισμός αυτός υπογραμμίζει τις στρατηγικές χειραγώγησης εκ μέρους της απολυταρχικής εξουσίας, την οποία εκπροσωπεί ο λύκος.

Παράδειγμα 4

- ΚΑ ο λύκος άποτυχών ταύτης τής αιτίας έφη · «Άλλά πέρσσι τόν πατέρα μου έλοιδόρησας.»
(ο λύκος, μη πετυχαίνοντας το σκοπό του με την κατηγορία αυτή είπε: "Πέρσι όμως έβρισες τον πατέρα μου.")
- ΚΥ1 "Jedenfalls weiß ich", sagte der Wolf, "dass du vor fünf Monden übel von mir geredet hast".
("Ξέρω πάντως," είπε ο λύκος, "ότι πριν από πέντε φεγγάρια εσύ είχες μιλήσει άσχημα για μένα")
- ΚΥ2 "Ei, sieh doch! Du machst es gerade, wie dein Vater vor sechs Monaten; ich erinnere mich noch sehr wohl, dass auch du dabei warst, aber glücklich entkamst, als ich ihm für sein Schmähen das Fell abzog!"
("Α, για κοίτα! Κάνεις το ίδιο πράγμα που έκανε κι ο πατέρας σου πριν από 6 μήνες. Θυμάμαι ακόμα πολύ καλά ότι ήσουν κι εσύ εκεί, αλλά τη γλιτώσες την ώρα που του έγδερνα το τομάρι γι' αυτές του τις προσβολές! ")

Στο παράδειγμα 5, το ΚΥ2 ενισχύει το αδύναμο προφίλ του αρνιού μέσω των επιλογών *flehte* (ικέτευσε), *zitternde* (τρέμοντας) και μέσω της επισημάνσης του γεγονότος ότι το αρνί δεν είχε γνωρίσει πατέρα (δεν πρόλαβα καθόλου να γνωρίσω τον πατέρα μου, είναι πεθαμένος εδώ και πολύ καιρό).

Παράδειγμα 5

- ΚΑ Ειπόντος δὲ ἐκείνου μηδὲ τότε γεγενῆσθαι,
(Όταν αυτό του είπε ότι τότε ακόμη δεν είχε γεννηθεί)
- ΚΥ1 "Wie sollte das möglich sein?" Erwiderte das Lamm. "Damals war ich noch gar nich geboren."
("Πώς είναι αυτό δυνατόν;" Αποκρίθηκε το αρνί. "Τότε δεν είχα καν γεννηθεί.")
- ΚΥ2 "Ach, Herr!" Flehte das zitternde Lämmchen, "ich bin ja erst vier Wochen alt und kannte meinen Vater gar nicht, solange ist er schon tot; wie soll ich denn für ihn büßen."
("Αχ κύριε!" ικέτευσε το αρνί τρέμοντας, "είμαι μόλις τεσσάρων εβδομάδων και δεν πρόλαβα καθόλου να γνωρίσω τον πατέρα μου, είναι πεθαμένος εδώ και πολύ καιρό. Γιατί να πληρώσω εγώ για εκείνον;")

Στο παράδειγμα 6, το ΚΥ2 προτάσσει επιθετική συμπεριφορά μέσω των φράσεων *mit erheuchelter Wut, indem er die Zähne fletschte* (με θυμό δείχνοντας τα δόντια του) και *rächen* (να πάρω εκδίκηση). Η πηγή της εξουσίας προβάλλει επίσης μια ιδεολογία φυλετικού διαχωρισμού μέσω της φράσης *euer ganzes Geschlecht mich hasset* (ολόκληρο το γένος σας με μισεί) κι εκφράζει περιφρόνηση προς το αρνί μέσω της φράσης *Du Unverschämter!* (Ντροπή σου!), υπογραμμίζοντας με τον τρόπο αυτό τις στρατηγικές άσκησης απολυταρχικής εξουσίας.

Παράδειγμα 6

- ΚΑ ό λύκος ἔφη πρὸς αὐτόν· «Ἐὰν σὺ ἀπολογιῶν εὐπορῆς, ἐγὼ σε οὐχ ἤττον κατέδομαι.»
(ο λύκος του είπε: "Κι αν εσύ έχεις άνεση να προβάλλεις δικαιολογίες, εγώ εξίσου θα σε φάω.")
- ΚΥ1 "Dann ist es dein Vater gewesen", schrie der Wolf und zerriss das Lamm, um es zu verschlingen.
("Τότε θα ήταν μάλλον ο πατέρας σου," φώναξε ο λύκος και κατασπάραξε το αρνί.)

KY2 "Du Unverschämter!" So endigt der Wolf mit erheuchelter Wut, indem er die Zähne fletschte. "Tot oder nicht tot, weiß ich doch, dass euer ganzes Geschlecht mich hasset, und dafür muss ich mich rächen." Ohne weitere Umstände zu machen, zerriss er das Lämmchen und verschlang es.
("Ντροπή σου!" ούρλιαξε ο λύκος με θυμό δείχνοντας τα δόντια του, "πεθαμένος ή όχι, ξέρω καλά ότι ολόκληρο το γένος σας με μισεί, και γ' αυτό πρέπει να πάρω εκδίκηση." Και δίχως αργοπορία άρπαξε το αρνάκι και το καταβρόχθισε.)

Το επιμύθιο, που συνοψίζει την ιδεολογική σημασία του μύθου, παραλείπεται από το αναγνωστικό *Wort und Sinn* (KY1) πιθανώς γιατί οι νεαροί αναγνώστες θα έχουν την ευκαιρία να εξερευνήσουν το ιδεολογικό περιεχόμενο του μύθου συζητώντας το στην τάξη. Το KY2, από την άλλη, αναδεικνύει μια διαφοροποιημένη ιδεολογική προοπτική, σε σχέση με εκείνη του ΚΑ. Το KY2 εστιάζει στην απολυταρχική εξουσία και τα ψυχολογικά κίνητρα όσων προτίθενται να κάνουν κακό, ενώ η επιλογή του KY2 *Gewissen* (τύψεις) φαίνεται να υπογραμμίζει τη χριστιανική αρετή της μετάνοιας από την πλευρά του κακοποιού, νομιμοποιώντας εν μέρει την αδικία. Σε αντίθεση με αυτό, το επιμύθιο του ΚΑ, εστιάζει στην ανεπάρκεια του λόγου να αποτρέψει την επίθεση του ισχυρού που είναι αποφασισμένος να διαπράξει το έγκλημά του, δίνοντας έτσι πιο ενεργό ρόλο στον καταπιεσμένο.

Παράδειγμα 7

ΚΑ Ό λόγος δηλοῖ ὅτι οἶα ἢ πρόθεσις ἐστὶν ἀδικεῖν, παρ' αὐτοῖς οὐδὲ δικαία ἀπολογία ἰσχύει.
(*Η διήγηση δείχνει ότι για όσους έχουν πρόθεση να βλάψουν, μπροστά τους δεν έχει δύναμη ούτε η δίκαιη δικαιολογία.*)

KY1 ---

KY2 Das Gewissen regt sich selbst bei dem größten Bösewichte; er sucht doch nach Vorwand, um dasselbe damit bei Begehung seiner Schlechtigkeiten zu beschwichtigen.
(*Ακόμα και ο μεγαλύτερος κακοποιός μπορεί να νιώσει τύψεις. Γι' αυτό ψάχνει πάντα μια πρόφαση, για να καθησυχάσει τον εαυτό του καθώς διαπράττει τα εγκλήματά του.*)

Από την ανάλυση προκύπτει ότι τα δύο μεταφράσματα βασίζονται σε διαφοροποιημένες ιδεολογικές οπτικές, οι οποίες αναδεικνύουν τη δυναμική των μεταφράσεων να ευνοούν αντικρουόμενες όψεις των ιδεολογικών υπονοημάτων ενός κειμένου.

3. Κειμενική διασκευή κατά το διαπολιτισμικό ταξίδι

Η εργασία δεν υποστηρίζει ότι ο μεταφραστής του KY2 από *μόνος του* έχει εισαγάγει αυτές τις διαφοροποιημένες ιδεολογικές οπτικές στην εκδοχή του KY2. Ενδέχεται το KY2 να είναι μετάφραση μιας τροποποιημένης εκδοχής του μύθου *Λύκος και αρνί*, ως αποτέλεσμα της μετανάστευσής του στη διεθνή σκηνή. Η αναδιαμόρφωση κλασικών κειμένων μέσω του διαπολιτισμικού τους ταξιδιού αποτελεί συνηθισμένη πρακτική παγκοσμίως² που λαμβάνει υπόψη της το ιστορικό και πολιτιστικό κύρος ενός κειμένου αφετηρίας: αυτή η “μετασηματιστική πρακτική αντίστασης και αναδιαμόρφωσης αντλεί δεδομένα από ελληνικά έργα ως πηγή πρωτογενούς υλικού” (Hardwick 2011: 37).

Το γεγονός ότι μια εκδοχή υποδοχής μπορεί να είναι μεταφρασμένη εκδοχή ενός τροποποιημένου ‘πρωτοτύπου’, το οποίο προσαρμόστηκε αναλόγως, μέσω του διαπολιτισμικού του ταξιδιού, δε θα πρέπει να υποτιμά την αξία της σύγκρισης μεταξύ πιστών μεταφράσεων και διασκευών ενός πρωτότυπου, όπως αυτές του μύθου *Λύκος και αρνί*. Η σύγκριση μιας πιστής μετάφρασης ενός πρωτότυπου κει-

² Hardwick επισημαίνει παραδείγματα όπως “ανταλλαγές μεταξύ δυτικοαφρικανικής και ελληνικής μυθολογίας και θεατρικών πρακτικών” (ο.π.: 36-37) συμπεριλαμβάνοντας τα έργα των Soyinkas (*The Bacchae of Euripides: A Communion Rite* 1973), Femi Osofisan (*Tegonni: An African Antigone* 1999) και Ola Rotimi (*The Gods Are Not To Blame* 1971).

μένου (KY1) με μια διασκευή (που προκύπτει πιθανώς από το διαπολιτισμικό ταξίδι του κειμένου, όπως στο KY2) χρησιμεύει, κατά το ότι η αναδιαμορφωμένη εκδοχή υποδοχής φέρει συσσωρευμένες ενδείξεις της δύναμης της μετάφρασης να αναδιαρθρώνει εμπειρίες και να επαναδιαπραγματεύεται ιδεολογικά μηνύματα που εμφανίζονται στις ενδιάμεσες εκδοχές των κειμένων. Ούτε θα πρέπει να υποτιμάται η ηθική ευθύνη του μεταφραστή του KY2. Και μόνο το γεγονός της επιλογής ενός κειμένου αφετηρίας, προς μετάφραση, προϋποθέτει ηθική ευθύνη (Venuti 1995, 1998).

Στην πραγματικότητα, η “ηθική έχει γίνει αντικείμενο διαπολιτισμικού ενδιαφέροντος” (Pym 2001: 130) στις μεταφραστικές σπουδές περιλαμβάνοντας και τη λήψη αποφάσεων ως προς τη μεταφορά οποιουδήποτε τύπου πληροφορίας, εκτός από την ίδια τη μετάφραση.

4. Η αναπαράσταση και το δίπολο παιδιού-ενηλικού

Το να απευθύνεται κανείς σε συγκεκριμένο κοινό (και το γεγονός ότι ο μεταφραστής πάντα οφείλει να εκπληρώνει τις προσδοκίες του κοινού στο οποίο απευθύνεται) συμβάλλει στην αναδιαμόρφωση του υλικού υποδοχής. Στην πραγματικότητα, η μετάφραση “μπορεί να διαφοροποιεί τη φύση της σχέσης μεταξύ παιδιού και ενηλικού που υπονοείται στο κείμενο αφετηρίας” και αποτελεί πράξη “ενδεικτική των πολιτικών και κοινωνικών παραγόντων” (Lathey 2011:31).

Η παρούσα εργασία ισχυρίζεται οι δύο εκδοχές έχουν αναδιαμορφωθεί για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του εκάστοτε ακροατηρίου. Η ίδια η επαναδιαπραγμάτευση του τίτλου του μύθου, ο οποίος τη μία εστιάζει στο αρνί (KY1) και την άλλη στο λύκο (KY2) αποτελεί από μόνη της μια ιδεολογική μετατόπιση, η οποία εξυπηρετεί στην πρώτη περίπτωση διδακτικούς σκοπούς, καθώς εστιάζει στο θετικό σύμβολο του αρνιού, σε αντίθεση με την δεύτερη εκδοχή, η οποία εστιάζει στους μηχανισμούς της εξουσίας ως προς την άσκηση της εξουσίας.

Το KY2 προϋποθέτει συναίσθηση φυλετικών διαχωρισμών και μιας απειλητικής απολυταρχικής εξουσίας, η οποία αναπαρίσταται σχεδόν θετικά εξαιτίας των τύψεων που μπορεί να νιώθει. Η αναπαράσταση αυτή προϋποθέτει ένα μάλλον πιο ώριμο κοινό σε σχέση με

εκείνο του ΚΥ1 (στο οποίο θα κρινόταν απαραίτητη μια πιο έντονη αντίθεση μεταξύ καλού και κακού).

Η παράλειψη του επιμυθίου στο ΚΥ1 μπορεί να θεωρηθεί ότι στοχεύει να προωθήσει την ανταλλαγή απόψεων σε μια σχολική αίθουσα και να προκαλέσει συζητήσεις.

Το δίπολο παιδιού-ενηλίκου (όπως αναπαρίσταται στις δύο γερμανικές εκδοχές του μύθου) φέρει στο προσκήνιο το ζήτημα της λογοκρισίας, δηλαδή, τις “καταπιεστικές πολιτισμικές, αισθητικές, γλωσσικές και οικονομικές πρακτικές” (Billiani 2011:28), τις αξίες και τα κριτήρια τα οποία επηρεάζουν την αναπαράσταση της γνώσης σε ένα περιβάλλον υποδοχής (είτε πρόκειται για κοινωνικές είτε για θεσμικές συμβάσεις). Τέτοιου είδους συμβάσεις φαίνεται πως ρυθμίζουν τις επιλογές στα δύο γερμανικά μεταφράσματα, επηρεάζοντας την αναπαράσταση γνώσης σχετικά με καταπιεστές και καταπιεζόμενους.

Το ΚΥ1 φαίνεται να μεταδίδει γνώση σχετικά με την ανεπάρκεια του λόγου σε καταπιεστικά καθεστώτα, ενώ το ΚΥ2 φαίνεται να επικεντρώνεται στις πρακτικές των καταπιεστών, καθιστώντας τους ικανούς να κατανοούν χριστιανικές αξίες. Σε κάθε περίπτωση, οι μεταφραστές θα πρέπει να επιδεικνύουν κριτική σκέψη και γνώση των προϋποθέσεων που προκύπτουν από τις επιλογές τους, διότι είναι ηθικά υπεύθυνοι ως προς τη γνώση που μεταδίδουν μέσω των συμβολικών πρακτικών αναπαράστασης.

Βιβλιογραφία

- Billiani, Francesca. 2011. “Censorship”. Στο Baker, M. και G. Saldanha (επιμ.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. 28-31. London: Routledge.
- Hardwick, Lorna. 2011. “Classical texts”. Στο Baker, M. και G. Saldanha (επιμ.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. 34-37. London: Routledge.
- House, Juliane. 1998. “Politeness and Translation”. Στο Hickey, Leo (επιμ.) *The Pragmatics of Translation*. 54-71. Clevedon: Multilingual Matters.

- Inghilleri, Moira and Carol Maier. 2011. "Ethics". Στο Baker, M. και G. Saldanha (επιμ.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. 100-104. London: Routledge.
- Lathey, Gillian. 2011. "Children's Literature". Στο Baker, M. και G. Saldanha (επιμ.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. 31-34. London: Routledge.
- Pym, Anthony. 2011. "Introduction - The Return to Ethics in Translation Studies". *The Translator* 7 (2). Special Issue: *The Return to Ethics*. 129-138.
- Sidiropoulou, Maria. 2004. *Linguistic Identities through Translation*. Amsterdam and New York: Rodopi.
- Sifianou, Mary. 1992. *Politeness Phenomena in England and Greece*. Oxford: Clarendon.
- Tymoczko, Maria. 2003. "Ideology and the Position of the Translator - In What Sense is a Translator 'In Between'". Στο Maria Calzada Pérez (επιμ.) *Apropos of Ideology*. 181-201. Manchester: StJerome.
- Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's Invisibility*. London: Routledge.
- Venuti, Lawrence.. 1998. *The Scandals of Translation*. London: Routledge.

Κείμενα

- Aesop, "The Wolf and the Lamb". Στο *Aesop's Fables*, selected and adapted by Jack Zipes. 1996. σ. 18. London: Penguin Popular Classics
- "Wolf und Lamm". 1975. *Wort und Sinn*. Berlin: Schöningh.
- "Λύκος και αρνί". Αισώπειοι μύθοι: κείμενο, μετάφραση, σχόλια Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος. 2005. σ. 353. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος 2005.

Ηλεκτρονικές πηγές

- Αισώπου Μύθοι/ Λύκος και αρνήν, Βικιθήκη,
http://el.wikisource.org/wiki/%CE%91%CE%B9%CF%83%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CF%8D%CE%B8%CE%BF%CE%B9/%CE%9B%CF%8D%CE%BA%CE%BF%CF%82

[%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%81%CE%AE%CE%B
D](#) [πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2011]

Archiv klassischer Werke, "Das Lamm und der Wolf", Aesop
<http://www.versalia.de/archiv/Autor.Aesop.97.html>
[πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2011]

Chambry Émile [1925-1926] *Aesopi fabulae II*. Paris: Les Belles Lettres
http://el.wikisource.org/wiki/%CE%91%CE%B9%CF%83%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CF%8D%CE%B8%CE%BF%CE%B9 [πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2011]

Fable – Merriam-Webster, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/fable?show=0&t=1349783985>
[πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2011]

Sidiropoulou, Maria. 2008. "The translator as social scientist: the T.E.G.MA compilation project", *2nd Athens International Conference on Translation and Interpretation, HAU, 10-11 October 2008 – Teaching and Researching the Practice: Professional Identity, Translation/Interpretation Education, New Technologies*.
http://www.researchgate.net/publication/237708090_The_translator_as_social_scientist_the_T.E.G.MA_compilation_project
[πρόσβαση 8 Οκτωβρίου 2011]

Για τη συγγραφέα

Η Αργυρώ Κοζατζανίδη σπούδασε γερμανική γλώσσα και φιλολογία στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο. Αργότερα ολοκλήρωσε το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μετάφραση-Μεταφρασεολογία» στη Φιλοσοφική Σχολή. Σπούδασε επίσης στη Γερμανία, στο Eberhard Karls Universität Tübingen. Διδάσκει γερμανικά και εργάζεται ως μεταφράστρια. Η παρούσα εργασία της στον ηλεκτρονικό τόμο *Διαγλωσσικές Θεωρήσεις/ Interlingual Perspectives* είναι μια επιμελημένη εκδοχή της έρευνας που πραγματοποίησε για το μάθημα «Μεθοδολογία της Έρευνας στις Μεταφραστικές Σπουδές» με διδάσκουσα την επιμελήτρια του τόμου.